

ad eliciendum vomitum, & veneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum & scammonium exhibet, partim ad citandas vomitiones, partim ad alvum deiciendam. Cetera verò, ut incommodis subveniatur, quæ internis inferit particulis. Præfertur quibusdam adversus hoc malum humanus sanguis calens è venis potus: humanum item lac ab ipsis uberibus exultum, & vulpis caro inassata: quin & theriaca diatesse non tribus diebus pota.

Φρύν^ς καὶ βάτραχ^ς ἔλθ^ς.

RUBETA ET PALUSTRIS RANA.

Rubeta, aut rana palustris assumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, ut planè bu-
xeum spectetur: spirandi difficultas torquet: & gravis halitus oris, singultusq; invita interdum ge-
10 nituræ profusio consequitur. Adjuvantur secundum vomitionem multo meri potus, & arundinis radices
binis drachmis, aut cyperi totidem. Breviter, cogendi sunt, ut vehementi ambulationi & cursui se cre-
dant, ob torporem, quo corripiuntur: quin etiam quotidie lavandi sunt.

Rubeta Rana, quam quidam bufonem vocant, diversa reperiuntur genera. Terrestris tamen, quæ Græci phrynos dicuntur, Latinis verò rubeta, quod in fructibus & sepius inter rubos degat, nocentior magis, lethifera est, quam quæ in paludibus & aquis scrobibus vivit (id quod non recte, meo iudicio, intellexit Aloysius Mundella Brixianus, octava sui voluminis epistola) tantòq; magis noxia, lethiferaq; fuerit terrestris, quanto in opacioribus frigidioribusq; locis vitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium pessimæ creduntur, quæ in umbrosis convallium sylvis & in arundinetis morantur. Adultæ crassæ & tæniq; conteguntur cuti, adeo ut acutissimo palo quandoq; difficile à rusticis, qui ita eas interficere solent, perfodiantur. Hæ cum circumnascentes herbas, sive aliquod depascens animal, veneno inficere volunt, contrahunt sese in tumorem, ut venenum per urinam longius ejaculentur in plantas, & circumstantes quadrupedes.

Quare admirari non licet, si nonnunquam repente intereant homines, qui fraga, fungos aliasq; plantas harum veneno infectas inscii devoraverint. Quippe quod non modo veneni mistu hac omnia inficiunt: sed etiam saliva ea sæpius conspuunt: quæ sanè non minus mortifera est, quàm napellus: quinetiam earum sanguis vipereo scatet veneno. Proinde mirum non est, si in pulverem potè mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morsu. Nam etsi dentibus careant, tamen compressa scabris gingivis particula, & subinde ingressa per cutis spiracula saliva, demorsos venenat, ut in præfatione huiusce libri commentario tradidimus. Sicca & in pulverem potè, ut Avicenna refert, præter mala quæ à Dioscoride redduntur, faucium & gutturis tum inflammationem, tum siccitatem excitant: item oculorum caliginem, vertigines, convulsiones, dysenteriam: fastidium, vomitus, animi deliquium, delirium, æmentiam & plerumq; edemulos faciunt homines, quamvis evadant, qui hanserint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herba earum veneno infectæ, & epotus earundem sanguis. Curat, ut iis malis affecti Theriaca, vel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex vino potis. Idem præstat testudinis marinae sanguis, additis cumino, leporis coagulo & vino. Datur potanda præsentaneo remedio quinta essentia nostra Theriacalis. Quin & oleum nostrum de scorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator smaragdi pulverem ex vino potum scrupuli pondere cum eo tamen ut subinde intret ager mulus in mulum recenter exenteratum, inibiq; conclusus moretur, donec deservescat cadaver, totiesq; sic exenteratum mulum aut equum, si mulus non adsit, permutet, donec effuso diutius sudore cedat noxa. Acinus mulis & equis parcens, in clibano, quantum tolerari possit, calidissimo affectus, vel alio in loco arte calefacto detinendus ad sudandum jubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq; ut Avicenna est auctor, hoc in negotio non parum conveniunt. Proinde prodest iis maximè thabarbarum, diacurcuma & dialacca, confectio: tamen si Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri solet.

Rubetæ palustris-
que ranæ
venenû,

Ranæ
maleficæ
signa &
curatio,

Rubetæ
palustris-
que roræ
venenâ.

Ranz
maleficæ
signa &
curatio,

60 *Boleina.* HIRUDO. CAP. XXXII.

Devoratae cum aqua hirudines, si ori ventriculi adherent, tractatione partium, nonnullam suctionis imaginem præbent: eo enim argumento hausta hirudo deprehenditur. Has muria forbitione excutit, & Cyrenaicus succus, aut laserpitii folia aut betæ, cum aceto, aut pota nivis glebula, cum posca: nitrum ex aqua gargari zatur, aut atramentum sutorium aceto dilutum. Si faucibus hæcant, in aquam calidam ingressis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Prpp 4

Hirsh-

Hirudi-
num de-
voratarū
noxa.

Hirudi-
num cu-
ratio.

Hirudines raro in aliis aquis inveniuntur, quàm in palustribus, lacustribus & stagnantibus: quandoquidem in proba-
tissimis fontibus, & arenosis & saxosis fluviis non nisi rarissime vivunt, cum suapte natura cæno ac limo delectentur.
Quamobrem caveant, qui palustres vel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodum in expertis
viatoribus nonnunquam evenit: namq; æstatis tempore calore & siti defatigati, dum aquam, cuiusq; in itinere obvia-
verint, avidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut subinde non modo sibi sanguinem exugissentiant
(ut tradidit Dioscorides) sed etiam (ut Avicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm
antequam aliquod offeratur medicamentum, investigandum est, an animal ori ventriculi, angulæ adhaerit, an ipsis
faucibus. Id quod facile intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauerint, relatione: quoniam ubi suctionem sentiunt, ni-
mirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quod si ori ventriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota,
atida item laserpitis lachryma, quin & lixivium cum sale & aceto, aut raphani domestici succum cum aceto, aut oleum
crudum haustum, quod per se tantum hæc interficit animalia: conferunt insuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos
necant. Si verò guttur medium ab hirudine obsideatur, proderit acre lixivium gargarizare, aut aquam, in qua alumen
cum aceto inferbuerint, vel chalcantimum, aut muriam cum lixivio, aceto & sinapi simul commissis. Sed si ea faucium
ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioscorides docet) calida balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hi-
rudo ab aquæ calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facile una cum ipsa aqua expuetur. Interdum
contingit, quod statim sub lingua radicibus, vel in primis faucium partibus adhærescit, ita ut depressa lingua videri pos-
sit: tunc rostratus forcipibus facile extrahi poterit, vel quovis alio instrumento, quod cuiq; in promptu fuerit.

Εὐερίον & λεωνδὲς, βαφία, ἐλατερύον, ἀγαρικὸν μέλαν.

VERATRUM ALBUM, THAP-
PSIA, ELATERIUM, AGARICUM NIGRUM.
CAP. XXXIII.

10

Providendum etiam iis, quæ et si ferendi auxilii gratia tradantur, non minora tamen cæteris venenis
pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album veratrum, thapsia, elaterium, agaricum nigrum: liqui-
dem ea strangulatus concitant, aut immodicas dejectiones movent. Quibus ea medentur, quæ in fungo-
rum mentione & similibus retulimus. Nimios autem dejectionum impetus, medicamentis, quæ excre-
menta supprimunt, coarcebimus. Neq; negligenda quæ parum quidem nocere videntur, interim verò
vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt sylvestris ruta, gith, novæ glacies, pappi recentes: flores
autem sunt ejus spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola vomitio recreat.

Divisio
capitis
castigata.

Exant quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio & Agarico nigro, à
precedenti capite se junctum non legitur. Verùm cum antiquissimus manuscriptus codex, hæc proprio & peculiari ca-
piti dicaverit, videaturq; absurdum de his differuisse Dioscoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognat-
ionem, neq; iisdem curantur remediis, non temere facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus
distincto, tractarentur. Sciendum itaq; est, quod cum hæcenus scripsisset Dioscorides omnium venenorum indicia, quæ po-
ta, vel devorata, homines necant, vel saltem egros efficiunt: quin & universalis & particularis antidota tradidisset, qui-
bus illorum vis frangi ac destrui posset: cum præterea sciret aliqua in medicum usum haberi medicamenta alvum ducentia,
quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infanata, vel majori mensura, vel pondere, quàm par sit sumpta, non minus
homines interimunt, quàm quæ propriè venena vocantur. Medicos illud hoc loco admonere voluit, quod in propinandis hi-
scæ medicamentis minimè cacutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quamvis
inter ea omnia, quæ in medicum usum veniunt, paucorum tantum meminerit: nempe thapsia, albi veratri, elaterii, &
agarici, non tamen ob id fuerit insimulandum, quod nesciverit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam infer-
re possunt, aut majorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quod illi satis visum sit, si tantum horum exemplo imperitos Me-
dicos, discrimen noxamq; docuisset, quæ omnia in universum medicamenta alvum cum labore ducentia plerumq; sumen-
tibus adferunt, cum (ut modò diximus) vel largius quàm deceat, vel suis antidotis exuta sumuntur. Sed ut harum rerum
studiosius in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoq; plura ad-
dere decrevimus, quibus quotidie passim utuntur Medici. Cujusmodi sunt cyclaminus, veratrum nigrum, euphorbium,
turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynth, bryonia, latyris, ricinus, thymelæa & chamelæa. Quando-
quidem cum hæc cætera Medicis frequentissimo sint usu, ad corporis excrementa exigenda, & ad vomitum quandoq;
ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentia adscribi posset, si hæc prorsus silentio involuissim,
præsertim cum sæpius eveniat quorundam circumforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo,
quod eorum errata sæpe ac sæpius improbaverim) ut vulgaribus ac rusticis, nec non & quandoq; nobilibus, innumera pro-
pinentur pharmaca alvum ducentia, quæ plerumq; sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniam nec medicamenta
ponderant, nec infanata exhibent, nec ad agrotantium temperaturam, ætatem, sexum consuetudinemq; respiciunt. Quo
fit, ut egrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè q; qui natura sunt imbecilles, magni nonnunquam afficiantur
incommodis, quibus nisi periti propriis succurrerent remediis, facile interirent. Albi itaq; Veratri potionem, aut Thapsia,
aut Elaterii aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur vomitus, ingentia alui profluvia, intestinorum tormina, stran-
gulationes & respirationis angustia: quibus de hinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas, ut parvo tempo-
ris momento agri animi deliquio corripiantur, graviter spirent, & frigido sudore madescent. Postremò, nisi citius suc-
curratur, oborto singultu, illico vel suffocati, vel convulsi intereunt. His primùm auxiliantur vomitiones (ut multo-
ties diximus) crebrò concitata, & infusa clysmata, quorum sapissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt
antidota, quæ in universum omnibus adversantur venenis, præsertimq; Theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis testa-
tur) peculiaris inest, modò adulterio vacet, ut sumpta post medicamenta dejectoria, aded eorum superet vires ut ni-
hil per alvum exigant. Cæterum privatim Albo veratro confert aqua mulsa largius sumpta, & nymphaeæ flores dua-
rum drachmarum pondere poti vel devorati, traduntq; hæc propria albi veratri esse antidota. Cyclamino deinde con-
ducunt lauri bacca, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in pulverem contritum, & eo-
dem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota se-
num scrupulorum pondere: verùm proprium ejus remedium est mentha succus. Thapsia denique & nigri agarici no-
xatela

Albi ve-
ratri, alio-
rumque
noxa &
auxilia.

Cyclami-
ni auxilia
Elaterii
auxilia.

30

40

50

60

- et tollitur his medicamentis, quibus albo veratro subvenimus, cum eadem sint huius, qua illorum, incommoda. Fiunt quoque, Nigri veratri noxa & cura.
- à NIGRO veratro (ut scribit Avicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intolerabiles alvi fluxiones, suffocationes, convulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, lingua arida, alvii, dentium contractio, frequentissimi ructus, & universi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, universum occupans corpus, cum quo postremo commoriantur agri. His auxilium prestat absinthium ex vino potum: quoniam & cumini & anisi semen, nardus, castoreumque, aquis ponderibus in pulverem contrita & ex vino pota appositum, ubi intumuerit venter, linteolis igne calefactis, itemque sacculus flatus discutientibus. Cibandi autem sunt agri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quam cocto, pinguium carnum juribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in universum iuvantibus, nec etiam nymphæa floribus, ut pote qui non modo albi veratri vires demoliantur, sed etiam nigri. Porro EUPHORBII M. fauces, & guttur.
- 10 vehementi admodum incendio vexat. Corpus universum inflamat, ventriculum & intestina magno dolore erodit, singulum excitat, & continuas alvi fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt TVRPETUM, Scammonium, Colocynthidis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyrus & Ricinus. Quamquam non tam acriter nocent, veluti euphorbium. ATHYRIÆ autem, & Chamelæa pituitosa spumantesque, excitantur vomitiones, alvi profluvia, intolerabiles intestinum, & ventriculi erosiones, angustia, inflammationes, & universi corporis cruciatus: quoniam & sitis implacabilis, singultus, convulsio, præpedita locutio, & alia sæva accidentia, quæ quandoque ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proveniunt. His omnibus in universum primum opitulantur vomitiones & clysmata, servata universali methodo, ac etiam communis usus antidota. Privatim vero prosunt oleosa ac pingua: item quæ valenter sunt frigida, ut hac ingentem fervorem extinguant, illa vero ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde præstat Avicenna acidum lac, caphuram extro-
- facea aqua potam, puniceorum austeriorum vinum, anguria, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item
- 20 hordei ptisanam nive vel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut ajunt) euphorbii antidotum est citri semen ex vino, in quo helentii radix inferbuerit potum. Scammonii vero lac, a quo demptum fuerit butyrum malorum cotoneorum, huiusmodi succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanæ bubuli lac, & butyrum recens. Lemnia sphastragum & sinaragdi pulvis, pluries pota. Turpeti præterea & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex vino pota in quo Cretense distillatum incoctum fuerit: item munia sepulchrorum in pulverem ex vino meraco pota drachmæ pondere. Bryonia pota, theriaca ex vino hausta, in quo helentium confervuerit, itemque, nigrum piper contritum. Lathyrus ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in pulverem pota. Thymelæa denique, & chamelæa rosaceum serapi-um, ex hordei ptisana potum, & subinde organum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantum ad supradictorum medicamentorum vim deleteriam superandam. Caterum cum plerumque, eveniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamentum, varia ac diversa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam vehementiam præsentanea exposcunt
- 30 remedia, nempe continentes vomitum, perpetua alvi profluvia tam caterorum humorum, quam puri sanguinis, cum vasorum oscula veneni vi referantur, convulsiones, præfocationes, animi deliquium, & virium omnium imbecillitatem, idcirco non modo attendendum fuerit, ut medicamenti vis antiseptica superetur, sed etiam ut ipsis gravibus symptomatibus omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tantum sunt ponderis, ut maiorem celeritatemque, expectant conjurationem, quam cetera. Inhibentur ita vomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus rejectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ ventriculum roborant, exterius præsertim illitis, quoniam & vinculis ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flava myrobalana, tam sicca, quam saccharo asseverata: item nuces cum putaminibus saccharo similiter conditæ, diacynthites, saccharum rosaceum diutius inveteratum additæ, Lemnia sphastragide: præterea cydoniorum & puniceorum malorum vinum, sylvestrium prunorum succus, myrti bacca, rhus, rosa sicca, sylvestrium rosarum semen, cornu cervinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia.
- 40 Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica videlicet & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina resina, thus, flava myrobalana, myrti folia, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum & myrtinum oleum. Nec tantum pol- lent hæc ad vomitiones compescendas, sed etiam pari facultate valent ad sistendas alvi fluxiones, quæ modum excedant: verum his universa alvus est illinenda, ab ipso ventriculi ore ad pubem usque. Præstat brachia ab scapulis ad manus, & cru- ra à coxendicis articulo ad pedes usque, fasciis constringere, offusis subinde austeri plantarum succu. Confert item sudoris excitatio, aut detentis agris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus agros caput emittere oportet, aut bra- chii & cruribus, in calida balneo demersis. Ab his dare convenit, quæ adstringunt & roborant. Principes in universum facultates roborant odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosa sicca, caphura, gar yophylla, agallochum, styrax, laferpiti lacryma, juniperi bacca, santala omnia, & id genus plura. Præstat in huiusmodi alvi fluxionibus Avicenna nastur- tii semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousque lac concreverit, & postremo potum.
- 50 Si vero hæc non profuerint, soporiferis uti licebit, nimirum Phlomis medicamento a banasia, requie, & aliis quibuscumque, quæ opium aut meconium exceperint. Nam etsi hæc quoque, noxa haud vacent, tantum tamen adferunt juvamenti (si tamen recta ratione exhibeantur) ut istud in tam magno discrimine Medicis uti possint. In summa si optimam haberemus Theriacam, quæ ex adulterinis & supposititiis non esset confecta medicamentum, omnibus præponeretur anti- dotis in superanda vim medicamentorum alvum ducentium. Siquidem testatur Galenus (ut paulo superius diximus) plu- ribus in locis, suis in libris de Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum, illud optima Theriaca indicium esse, ut a præsum- pto dejectionis pharmaco pota humorum dejectionem impediatur, citra ullam agrotantium noxam. Id quod nobis experien- tia compertum est præstari ab antidoto nostro, cuius descriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodest non parum præter hæc vomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam vitæ regimen ex adstringentibus & austervis institutum, quæ deinde nive vel glacie refrigerari convenit, aut in altum aqua putrum sune suspendi. Adjuvantur con- vulsiones, quæ ab ingentibus laboriosisque, alvi profluvii eveniunt, his duntaxat cibis, quibus ad resocillanda exinanita cor- pora viresque, roborandas utantur Medici. Quo in negotio præstat humanum lac ab ipsis ex lactum uberibus: quoniam & nuclei pinei, pista- dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admixtum. Prosunt & nuclei pinei, pista- cia, Indica nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum jure colliquata, addito candidiori sac- charo. Opem similiter fert caporum, & phasianorum exenteratorum carnum eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisus, vitreo vase conclusus, & in aqua balneum eodem in vase decoctis, quousque, universus ab his exudaverit succus: is namque, frequenter potus cochlearis mensura (ut libello de viribus cordis prodidit Avicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quam alius quivis cibus. Conducunt præterea recentium ovorum vitelli carnum juribus admixti, & saccharo respersi: insuper caporum, phasianorum, perdicum & attagenarum pulpa in mortario contusa & jure & saccharo tem- perata. Præfocationibus porro subvenimus istam tum auxilium, tum medicamentis, quorum superius mentionem

Euphor-
bii, Tur-
peti &
Thyme-
lææ ve-
nenata
potio.Euphor-
bii & alio-
rum o-
mnium
curatio.Reme-
dia ad va-
ria sym-
ptomata.Theriace
optimæ
indiciumRemedia
ad con-
vulsiones
ex alvi
profluvio.

fecimus

fecimus cum de mortiferis fungis differeremus. Caterum meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthii, sylvestris ruta, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam calli vocantur. Quorum omnium historia & facultates superius propriis locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis vomitionibus, ebibito prius malva decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguis iura, & cætera, quæ alvum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animadvertant seplastiarii prohi ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos velim, ut imperitos ac temerarios circumforaneos a pharmacopoliis suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus civitatum eos denuncient, ne miselli agrotantes, sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere perdantur, atq; in perniciem agantur.

Omeia nupia.

DOMESTICA NOBIS.

CAP. XXXIV.

Aqua frigida abunde pota, aut meracum vinum liberalius epotum, aut passum, præsertim à balneo aut cursu, aut vehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus & vacuatio, imminetia solvunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remediis, & cavendi modo, hætenus dicta sint. Subjungeremus etiam antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verum quoniam aliis in locis diligentissime scripta sunt, hic ab eorum descriptione superfedemus.

Rerum
domesti-
carum
noxa.Carnium
noxa.Ova bar-
bi piscis.
Piscium
& carni-
um
noxa re-
media.

Non modo aqua frigida, & vinum meracum, aut passum, inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano usu ali-
mentum præbent in humana vitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina, sed
etiam carnes & pisces. Etenim hæc utraq; colla, & adhuc ferventia humidus locus diutius asservata subindeq; frigida de-
vorata, eosdem malos pariunt effectus, quos a maleficis fungis creari tradidimus: tamen si quandoq; non nisi duobus, aut
tribus post diebus appareat noxa. Tota præterea carnes, venenatorum subeunt naturam, si calida inter duas suffocentur
patinas, obvolvanturq; linteu, ne exhalare possint. Eadem etiamnum mala inferunt morticina carnes esitata, quem-
admodum & ea, quarum animalia aut a venenatis serpentibus, aut a rabidis bruii demorsa, aut fulmine icta interiere.
Quandoquidem sapius harum esu colicoritur inflammatio, moror, alui profluvium, furor, oblitio, veteris morbus, & ad
postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura vitanda: quippe aliquos
novi, qui his devoratis nullo medicamento adjuti, intumescere inde toto corpore, tandem vitam misere siniverunt. Nec
minus evitare oportet ova barbi piscis, nam adeo venenata sunt, ut si largius sumantur, eos qui hauerint, in magnum pe-
riculum adducant. Piscium curatio eadem est, quæ fungorum: quanquam non existimat Conciliator, ut piscibus sicut
mortiferis fungis conveniant sylvestria pyra. Carnium vero suffocatarum malis succurritur excitatis prius vomitionibus,
& infusis clysteribus: mox vini optimi & odorati potu, admisto cydoniorum malorum succo. Præstat à vomitu Lemniam
spbragidem bibere, una cum agallocho, & mastiche: quamvis eadem sit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

De venenatis animalibus.

Ioboda.

VENENATA.

CAP. XXXV.

40

DE BESTIIS, quæ virus ejaculantur, & exitiis venenis, ideo scribere aggredimur, ut
tota curationis remediorumq; ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non
minus quam cæteræ aliæ, necessaria est iis, qui artem medicam exercent, utpote cum admi-
niculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis & cruciatibus, plurimisque aliis
malis homines liberari conveniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio rela-
tum est, distribuitur. Nam qui de feris, virus insipientibus sermo differit, theriacus dici solet: qui verò
de amoliendis veneficiis, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueverunt, præ-
monstrabimus: tum quæ non nihil auxilii ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere arti-
ficem oportet, propter urgentem sæpenumero necessitatem. Siquidem pauca è venenis & virulentis ani-
mantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraq; verò præsentia-
neam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè aliis cogitantes, ingenita pravitate maleficium
ita temperant, ut spatium curanti liberum non relinquunt: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi
aliquo eventu oppressi, hausto sponte veneno, mortem sibi consciscere conantur: qui postea deprehen-
si aut resipientes, & vitæ cupidi, præsentaneam opem posunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinen-
tes, aut fontes aquasq; puteanas hac labe polluentes, certam & inevitabilem adversariis perniciem mo-
liuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non subito, sed aliquantò post grassari natura sua comparatum
est, tamen nisi primo quoq; tempore coerceatur, & remediis subinde excipiat, frustra tandem succur-
ritur, occupatis jam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari industria diligentiaq; in ea re
utendum est, ut quod in aliis incommodis ars consuevit, in his quoq; salutem mortalibus præbeat. Quin
& apud præfatos genus hoc unum existimabatur esse ejus partis, quæ medicamentis pugnat: sed recentiores
id ipsum discreverunt, nominantes præcautionem, & modum præcaventem, salubris sanantisq; mediū
statuentes, parva & levi supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus con-
stitutiones esse contendunt: unam, quam sani degimus: alteram, quæ sinistra valetudine corpora labo-
rant: tertiam, quæ medium inter utraq; locum sibi vendicat. In qua positi, sanitatem specie mentiun-
tur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob vim corrupticem, quæ corporibus nostris incumbit:
quemadmodum in iis videre licet, quos excandescens rabie canis momorderit, nec dum tamen aquam
horrent:

horrent: in iis quoque qui cantharidas hauserunt, sed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitè igitur artem digeri, triplicique corporis constitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse volunt, quæ sanitatem tuetur: præcaventem, eandemque prohibentem, quæ obstat, quò minus in morbos incidant: & sanantem, quæ vitia discutiuntur. Quibus ita responderi potest, quòd primum ex ista rationatione non tres corporis tantum, sed quatuor haberi constitutiones fatendum esset: quippe ut aliqui sunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem causam sunt obnoxii: ita sunt qui jam priore morbo defuncti, nondum tamen secundæ valetudini restituti sunt: id quod in iis qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui virium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet, ita præcautionem eidem subjici par est.

10 Ad arcendas enim valetudines vehementibus utimur auxiliis, altiore scarificatu, unctionibus, amputatione derodontibus epithematis, portionibus pernicipi occurrentibus, & plerisque aliis. Verum enim verò sunt usque: èd rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cujus sententiæ ini-
re rationem haud promptum est: etenim cum verbum ipsum, præcavere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque vim præ se ferunt. Mirum verò nisi etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt, pesti tamen, propter obser-
vantem aëris occasionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salu-
bris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cum firma reddere corpora, & minus vitii obnoxia nitamur, ut inoffensa valetudine degant, nec morbis confi-
tentur. Neque id silentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportet
20 tere medicinae partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas sin-
gularum suis notis seorsum scrutari ac explorare, ut suis locis ostendimus. Cum iis igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare convenit, affectus, qui à virulentis animalibus venenisque contrahuntur, vocari cæcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter
sunt addicta causæ: quapropter quæstionibus observatoris artis, & ejus quæ ratione fulciatur, annume-
rari solent. Neque prorsus verum deprehenditur, affectus hujusmodi cæcos esse: nam quod semper se pro-
trahit, & nullum in quibusdam necessariis usum exhibet, haud facili conjectura colligi potest: etsi natu-
ræ proprietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitiis venenis & animantibus, quæ
virulento morfu sæviunt, contrahuntur. Nam quòd ad opus nonnullum usum præbet, datque medendi
occasionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullive causæ obnoxium reputatur: sed magis ab ipso
30 quis impulsus, demonstrationem se habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit.
Nam etsi sæpe minora sunt, quàm ut sensibus percipiantur, evidenter tamen ex ipsis inter se collatis de-
prehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Plistarcho dicavit, satis modos perstrinxit, ad
verbum ita scribens: Nosse quis hoc potest cum in aliis non paucis, tum in viperis & scorpionibus, & re-
liquis id genus, secum animo reputans, ut quamvis exiguo sint corpore, vixque conspectui subjiciantur,
magnum tamen discriminum ac dolorum causas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis
exiguitatem, vimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit spectare. Quanta enim moles cor-
poris est, quæ à scorpionis ictu, & aliorum id genus venenatorum, quæ nos morfu conficiunt, attingitur?
quorum aliqua vehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec defunt quæ præ-
sentaneam pernicipem moliantur. Aut quantulum est quòd à phalangii morfu ingeritur, & universum
40 corpus excruciat? neque enim quis magnitudinem ipsorum deprehendere posset, cum prorsus exigua
mole constent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, constitit inter omnes. Verum quòd exactè depre-
hensum sit, vim quandam ipsis inesse mortiferam, quæ insinuata corporibus, molestiarum, quæ exoritur,
nobis causa sit, in confesso est, & omnium consensu persuasum. Nec quisquam invenietur usque: adeò
contentionis studio flagrans, qui aliunde exoriri molestias asseveret, quam à materia mortifera partem
corporis attingente. Porro id erat, quòd inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam
res opus hoc efficiat, ut nihil prorsus nos lædat, incomprehensa communis causæ quæ propriis inest ra-
tio: quandoquidem tum evidenter indicari possit, cum deprehensa est. Ideo Erasistratus empiricorum
pertinaciam gravi cavillatione incessens, cæcis affectibus causas assignavit, inficiatus his communem, &
supremam morborum causam incomprehensibilem esse: & hanc in eo, quem de causis scripsit, commen-
50 tario aptissime prodidit, candido signatam lapillo. Nec ferendos eos esse censuit, qui se dicant in quibus-
dam, ut in venenis, serpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos esse: neque
satis facturam sibi observationem eam, quæ à causarum comprehensione separata est: primum enim ge-
nere comprehendere facile possunt. Quòd autem sit lethifera vis, corporaque permutans, ita ut perimat, ex
iis quæ per genus, non per speciem vagantur, curationem indicat, quæ hæc hebetare, & prorsus expu-
gnare liceat. Cum verò subjungit, Ad aquam dulcem, & potui idoneam venit quis, & ante observatio-
nem ad vomitum, ad vulneris dilatationem, ad demorsæ partis suctum, cucurbitulas adfixit, partem in-
cidit, urentia medicamenta, aut ea quæ vim eandem adipiscuntur, admovit, postremo partem amputa-
vit: secum reputavit medicamina, quæ per summam cutim ferre, & applicari solita, immixta ad intima
perniciem repugnarent. Hæc itaque, quæ disseruit Erasistratus, veritati consentanea sunt, nec arti refragan-
60 tur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam vim corporibus illapsam, negociorum, quæ ipsa fa-
cessit, esse causam diffireantur: verum rudiusculè nomini attendunt. Nam apud ipsos palam immixta vis
φθοροποιός, id est mortifera, nominatur: φθοροποιός autem nullius officii alius esse potest, quàm causæ. Ajunt
hæc nomina, μάστιγος, & ἀνικαλίτης, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quædam dictio-
num non pro virtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimvero quemadmodum in his vo-
cibus μάστιγος, & ἀνικαλίτης, partes neque certos, neque principes retinent significatus: sic in hoc verbo
φθοροποιός, partes productionis gratia, non pro virtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transe-
unt, affirmantque causarum aliquas evidentes esse, quæ dum adversam valetudinē creant, separantur:
cujusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia, quasdam continentes, quæ permanent, postquam morbum
excitarunt, hoc est, quibus præsentibus, & effectus eorum ad sunt: incrementibus, affectus augentur: decre-
scenti-

scientibus, minuuntur: & cum desinunt, iidem finiuntur: quibus solis ac per se manentibus, effectus quoque ipsi manent. Talia quidem receptissima sunt causarum discrimina, quorum nulli phthoropœon subijci potest. Evidens enim causa non est, quoniam morbus ipse permanet, nec ipsa à corpore separatur. Nec continens causa dici potest, cum magna ex parte hic adsit: quemadmodum accidit iis, qui à rabioso cane sunt demorfi. Quod si neque evidens causa, neque continens fuerit, neque per se, neque alterius consortio causa erit. Quod si à nulla causarum differentia phthoropœon deducere possumus, consequitur, ut neque causam esse fateamur. Quod autem asserunt, vocabula quædam in se non habere partes rerum significatrices, sed nuda & simplici pronuntiatione ficta esse, fateri necesse est. Verum non omnia, sed per pauca talem nancisci conditionem existimandum est: neque enim *φθορά* in hoc nomine *φθορά*, perinde atque assumptitia profertur, sed longè principem obtinet significationem. Quemadmodum enim *φθορά*, id est corruptionis nomen, mutationem in pejus significat: sic hoc verbum *φθορά* sumi debet, ut nihil amplius ex eo quod hanc dictionem *φθορά* secum habeat, declaret: neque prorsus id significat, quod omnes palam audiunt, & huic simile redditur, *φθορά* *ἐκ* *αὐτοῦ* *ἑαυτοῦ*. Si dant à corruptione sanis fieri morbum, concedunt utique vim in huiusmodi verbo *φθορά* subesse: siquidem aliquid est, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, ostenditur per singulas causas, quæ corporibus subijciuntur, idque tam in lethali venenis quam in iis quæ corporibus ingeruntur. Verum non nihil subjacere causarum differentiis produnt. Quinetiam aberrant, non exactam divisionem assumentes. Qui verò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum assistat, tum etiam separatur, ut à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec ulla divisione comprehenditur, vitiosum est, neque causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumentum est, & in iis quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum à serpentibus ictum, quam ex animante vim, & illapsam in corpora virus? Neque enim frigus, neque æstus, neque sectionem corporis, neque crudelitatem, neque aliud quicquam simile causari possunt. Verum quoniam causarum differentiis gaudent, & aliquas continentes, alias evidentes appellant, ipsis dicendum, utroque istorum modorum evidentem quidem causam esse, quod affectum præcedit, & quod corporis substantiam præoccupat: continentem verò quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa evenerant. Sed de iis hætenus. Statuendum itaque mortiferam vim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamque principem facere scopum oportet. Et antequam ad ima decumbant morbi, variis modis est certandum, donec vis tota corporibus excutatur. Modò enim revocari debet ea parte, qua pestis intraverit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quam altius irrepens viscera tangat: aut ejus pernicies eluatur retundaturque, cum jam membratim pervagatura est. Itaque venena si hausta sint, crebris vomitionibus: si morfu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, evocantur. Retinentur verò infusione, & imposito medicamentorum acrium cohibentur: hæc simul utique arcere virus & eluere possunt. Restinguuntur, & evincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, vel contrariorum esu, quæ acrimonia sint prædita. Postremo dejectio alui, evocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonstrabimus, auxiliantur. Verum enim vero non lethiferam modò materiam, sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet: etenim ab iis remedia quam plurimum discrimen capeffunt. A magnitudine quidem, cum nonnulla ex venenis, & virosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementissimos dolores, aut cæcos cient: alia vix medicamentis cedunt, & magis minusve molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, pervicacioribus auxiliis expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in gravioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus verò, vehementium auxiliorum injuria corpus lacerare. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subito in pericula, & præfentes molestias adducit: illud verò sensim, & dilatans in diem longam, aut breviorē producit. Itaque in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breviter definita sint. Jam membratim rem prosequamur.

Ratio
tractatus
de viru-
lentis
animali-
bus.

Divisio
libri sexti
in qua-
tuor li-
bros.

Novus
ordo hu-
jus libri.

Cum hætenus tradiderit Dioscorides de his privatim venenis, quæ epota aut in cibis sumpta, corpora nostra permu-
tant, corrumpunt, destruunt, & denique in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse differendum, quæ virulenta animalia ictu, vel morfu relinquunt. Quod utique, probe sciret, hac non
minora, quam illa representare discrimina, immo etiam majora: quandoquidem eveniant hæc ex tempore, & præter opi-
nionem, plerumque in campestribus & montibus, ubi nullum auxilium, nullaque, vel rara remedia. Quamobrem de his non
minus diligenter disseruit, quam de aliis quæ corporibus ingeruntur, argumento satis manifesto, quod universalia horum
remedia non una tantum præfatione, sed pluribus scripta averit. Quod cum animadvertent recentiorum quidam, haud
dubie existimarunt, hoc sextum volumen in quatuor libros esse dividendum, nempe in sextum, septimum, octavum & no-
num. Veruntamen mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse videntur, quæ in hujusce libri præ-
fationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertissime hunc sextum librum totius operis ultimum declaravit. Qua-
propter ipse Dioscoridem secutus relictis aliorum opinionibus, asserere non dubitaverim, hunc universum de venenis & ve-
nenatis animalibus tractatum, unum tantum, non plures esse libros: tamen si pro cuiusque arbitrio in plures sectiones dividi
possit. Quarum prima iis dari poterit, quæ ore sumuntur in corpus: secunda canis rabidi morfibz: tertia indicis ac sym-
ptomatibus, quæ à venenatis morfibz oriuntur: postrema verò eorum curationi. Verum enim vero cum hæc diutius exami-
naverim, ut Dioscoridis doctrina ad majus omnium commodum in unum congeratur, & ne tot hujus libri fiant sectiones,
venenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ propriis capitibus tradidit Dioscorides, in conjunximus, qui-
bus ipse egit de eorundem curatione & remediis, ut unusquisque, junctim nulla temporis jactura, uno tantum capite indicia,
accidentia, & curationem consequantur. Quod & ipse fecit Dioscorides, ubi superius de venenis disseruit, quæ in cor-
pus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non dijunxit. Nam si in uno tractatu indicia, in altero verò curatio-
nes quarantur, majus temporis dispendium fiet, majorque menti molestia inferetur, quam si hæc omnia in unum redacta le-
gentibus

gentibus sese offerant. Neq. hoc nobis vitio adscribendum esse putamus, quando res eo magis placere soleant, quò commo-
dius fieri possunt, cum præterea illud (ut ajunt) frustra fiat per plura, quò fieri potest per pauciora. Neque etiam ob id
quis calumniari poterit, quòd Dioscoridus codicem aliqua ex parte depravaverim, quòd nusquam à me depravatum, sed
tantum in meliorem formam, & ad priorum authorum doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porro non
aliud super hac præfatione nobis dicendum videtur (qua multus intellectu difficilior extitit, ut Marcellus ipse fatetur,
quòd fortasse Dialecticam ignoraverit) nisi quòd aliud sane hac præfatio non sit, quàm Dioscoridis Aristotelem secuti di-
sceptatio, adversus eos omnes, qui superficiei tenus in medica facultate, super nuda ac simplici vocabulorum interpretatio-
ne altercantur, eorumq. præsertim, quæ ex variis, ac diversis vocibus componuntur. Quandoquidem hac interpretationis
vocabulorum distractio, potius ad Sophistas, & nugatores attinet, quàm ad expertos & probatos Medicos, ut facile vide-
re est in pluribus irreprehensibilibus vocabulorum exemplis, ex pluribus vocabulis compositorum, quæ in libro xpi *ἐγναυίαι*
ab Aristotele assignantur. Quippe quoniam noverat ipse Dioscorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum
quidam in ipsis compositis vocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq. Medicorum sententiam, proprijs vocabu-
lis denominatam, haudquaquam secuti fuerant. Ceterum & eos non parum reprehendit, qui absq. aliquo Dialecticæ
fundamento, divisiones in causis facere audent: nam cum in divisionibus errorem committant, in his quoq. quæ sequun-
tur, errent necesse est. Proinde qui hæc latius uberiusq. noscere cupiunt, Aristotelem consulant libro secundo physicorum:
illis siquidem inibi amplissimè satisfiet. Potuissimus quidem & nos rem hanc pluribus prosequi, sed cum nostrum institu-
tum non sit, nunc in aliam materiam digredi, hæc silentio prætereunda duximus.

Diosco-
rides Ari-
stotelem
secutus.

Συμμετὰ νυνὸς λυσάντος, καὶ τῶν ἐν' αὐτῷ διεσχηγμένων.

ET DEMORSORUM AB EO.

SIGNA RABIOSI CANIS,
CAP. XXXVI.

DE rabiosi canis morfu sermonem alijs præposuimus, quòd id animal domesticum ac frequens esse
confuevit, & in rabiem sæpius agitur ac perit, ab eoq. caveri difficile, inde periculum inevitabile
hominem manet, nisi multis utatur auxilijs. Canis plerunq. flagrantissimis aestibus in rabiem effertur:
interdum quoties frigora inceserunt. Rabiosus autem potum & escam averfatur: largam spumantem-
que pituitam naribus, & ore projicit: torvè & solito tristius intuetur: in omnes passim sine latratu ir-
ruit, & æquè feras hominesq. tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infestum quicquam
infigit, nisi, ut vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graja est voce
appellatus, contrahitur. Evenit autem cum distentione nervorum, totiusq. corporis rubore, præsertim
faciei, cum sudore, & languore quodam. Aliqui auræ splendorem fugiunt: alii sine ulla doloris inter-
capedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus edant, & obviam factos morfu adoriuntur, ac
mordendo simili vitio labefactant. Proinde ex iis qui hoc vitium senferint, neminem servatum vidi-
mus, nisi forsitan ex historia unum aut alterum evasisse audiamus: siquidem Eudemus superasse quen-
dam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse, & evasisse fatentur. Alii ipsum
cum amico aquam expavescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia,
similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus servatum exiisse. Molestissimum ita-
que genus morbi, à quo multos anteaquàm ipsum experirentur, vindicavimus, & complures ab alijs
medicis servatos novimus.

CANIS RABIOSUS.

NUllum in universum animal homini tam domesticum familiarèq. reperitur, nullumq. quòd tam multiplicit, va-
riòq. genere constet, quàm canis. Hinc est, quòd viri, mulieres, ac pueri his magis delectantur, quàm cæteris ani-
malibus, quæ in domibus nostris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine societas. Qui tamen in rabiem
acti, quos momorderint, in maximum discrimen plerunq. deducunt. Cum itaque canes à continuo hominum confor-
tio nunquam absint, qui propterea illorum moribus magis subiciuntur, quàm cæterorum, quæ morfu pariter, vel icu
venenum ejaculantur, ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis bestiis venenatis tradidit Dioscorides. Cæterum
quanquam ipse causas non scribit, cur magis æstate Canticula ardoribus, itidem hyeme frigoribus vehementissimis in ra-
biem aguntur, quàm reliquis anni temporibus, cum tamen palam sit, canum rabiem non aliunde provenire quàm ab
atrabiliariis excrementis, facile cognosci potest, id æstate evenire perusto à caloribus eorum sanguine, hyeme verò frigo-
ribus concreto. Rabidi canis indicia describit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber is Galeni legitimus
est) his verbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore & siccum, oculis rubentibus, cauda de-
missa,

Canis ra-
biosi ve-
nifica
natura.

Canum
rabies
unde,

missa, spuma ex ore fluente, praterea lingua foras porrecta, & tanquam bile colorata obuium quenquam infilisse, citraque rationem cucurrisse, deinde rursus subito consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi praevisos momordisse, hac inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas: hac ille. Incedunt praterea (ut quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa voce, stupido capite, & obuios non modo homines nullo delectu, sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosque domesticos omnes, nullius habito discrimine, vel ratione: siquidem cum proprium atrabilis sit sensus omnes inficere, omnium, & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici affecti, non modo patrem, matrem, uxorem, & proprios filios, sed etiam se ipsos quandoque occiderunt. Verum enimvero non tantum aestivis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinorum, putridarum, vermibusque scatentium carniū esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quod si fuerint haec carnes eorum animalium, quae pestilentia, aut ictu fulminis, aut venenosorum morsibus interierint, eo facilius majorique afficiuntur rabie. Quae etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quod haec omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eoq; magis his de causis in rabiem aguntur, quando alter altero suapte naturae magis atrabili obnoxius fuerit. Advertant praterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in deliciis habent, & quibus maxime oblectantur, cibum vel iusculum edendum praebeant, quibus aromata, praesertimque piper & gingiber, fuerint admixta. Quippe cum haec caliditatis siccitatisque modum excedant, eadem ratione, qua ingens aestus fervor, canes rabidos efficiunt. Caveant ideo, eas libenter moneo, ne ipsis forte fortuna id mali accadat, quod Tridenti evenisse scimus clarissimo Baldo utriusque legis doctore. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello jam rabie affecto, leviter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto post mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obiit, nullo adiutus medicamento. Ad hac sciendum est, quod non canes tantum (quanquam magis quam cetera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt, sed etiam alia pleraque animalia, nempe vulpes, muskela, & id genus alia. Quapropter nesciverim, quo argumento dixerit Galenus libro 6. de locis affectis, solum canem inter cetera animalia corripi rabie: nisi voluerit dicere (ut equidem reor) canes ceteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro 8. de historia animalium, camelos etiam, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoque asserere possum: etenim memini, cum ruri degerem, me vidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obviam quandam vetulam per capitis & crurium vitam morsu comprehensam, decem pluresque passus a terra suspensam pertulit, nullo tamen vulnere illato, sed magno sane terrore. Hoc affectu capiuntur (ut Avicenna est auctor) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & veluti arreptitios reddiderunt. Verum huiusmodi animalia non nisi raro, vel nunquam per se rabie tentantur, quandoquidem ferè semper id illis eveniat, cum a canibus, seu lupis, aut vulpibus rabidis mordentur. Ceterum (ut ipse Dioscorides inquit) rabiosorum canum morsus insectum quicquam proinus non infigit, nisi ut vulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo post tempore rabidi fiunt, & aquam expavefcunt: quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, aliusque in locis. Idcirco diligenter advertant, qui a canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus conjici possit, canem qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remediis (ut modo diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Avicenna, aliique probatissimi auctores, illis per integram noctem contritis juglandibus canum morsibus, & post modum gallis, aut gallinis in escam exhibitis gallinaceos ipsos sequenti die interire, si a rabido cane illatum fuerit vulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante e vulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumvis famelico offeratur, canem non modo illum non mandere, sed nec olfacere quidem. Attamen huiusmodi experimentis (meo consilio) non plane si tendendum fuerit: quanquam ea a probatissimis prodantur auctoribus, quapropter alia indicia jam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cum autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi prater morem cogitabundi fiunt, eaque mente revolvunt, quae illis insuetae sunt, quod iam veneni vis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si vero adhuc in longum protrahuntur nullis remediis adjuvi, his frequentius nocte interrumpitur somnus, sapiusque pavore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia vitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odere maxime rubent quandoque facie, usque extremarum partium nervi convelluntur: postremo eo deducuntur, ut aquam expavefcant. Quod certissimum mortis & inexpugnabilis veneni praebeat indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex his, qui hoc vitium senserint, neminem servari posse. Allata itaque in eorum conspectum aqua, cuius potu facile sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terrent. Quod si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pavoreque concutuntur, ac si in ignem illico se projiciendos cernerent. Id vero accidit, quod melancholici effecti, corruptis insectisque, inde animalibus facultatibus, recusant miselli metuentisque aquam, quae sola sanari possunt. Nec alia de causa id evenire censent medici, quam huiusce inexpugnabilis veneni praevalentia. Nam cum humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum functionumque imperium venenum ipsum susceperit, cumque jam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, moventur universi corporis vires, irruuntque contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit: Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & convellitur interdum, febrique acriter intus uritur, sed animus etiam delirat, & gravissimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & a potu abstinere, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam paventesque, miserrimo mortis genere intereunt: haec Galenus. Haec itaque rationabiles sunt causae, quibus in aqua timorem deveniunt. Verum tamen quidam testantur, ut Aetius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quod rabidi canis imaginem videre in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur, quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aetius refert) morsus a cane rabido, & egregia animi virtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obversaretur in balneo (ea enim ipsi quoque, quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune esset cani cum balneo? quod effatus balneum intravit, & imperterritus bibit, atque ita morbum superavit, & incolumis evasit. Unde postea in proverbium manavit, quid cani cum balneo. Refert Avicenna quod si quis a cane rabido demorsus, aquam timens in speculo respiciens, se ipsum cognoverit, huic salutis spem non deesse. Quod utique arguit hydrophobicos quoque, sanari posse, cum veneni vis non adeo universum occupaverit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si Philosophus ille, cuius historiam refert Aetius, curatus evaserit, cum manifesto appareat ejus ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam. Ad hac scribit Avicenna evenire interdum, ut a cane rabido demorsi quadam frustra carnis ingenti cum dolore minguant, quae forma prope canes

Canes
quibus
causis ra-
bie exa-
gitantur.

Baldus a
cane mor-
sus inte-
rius
Animalia
alia rabie
tentan-
tur.
Causa fo-
luta rabie
corripit-
tur Gale-
no.
Equi.
Muli.

Gallina-
cei.

Negle-
cti mor-
sus disci-
mina, &
causae.

Salutis
indicium

A cane
demorsi
frustra
carnis
minguunt

10

10

30

40

50

60

nes

nes parvulos referant: quod etiam ab aliis recentioribus accepimus, quin & ab iis, qui huiusmodi catulos se minxisse fa-
tentur. Ceterum cum hoc potius fabulosum, quam rationi consentaneum videatur, atque ab ipsa natura penitus alie-
nam, si qui id verum esse rationibus & auctoritatibus comprobatum videre cupiunt, Gentilem Fulginatam consulat Avi-
cenna interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex iis nimirum intelligent, quo pacto hac prae-
ter naturam institutum quandoque eveniant. Postremo asserit in hoc capite Dioscorides, fateri aliquos Themisonem, cum ami-
co aquam expavescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem contraxisse affe-
ctum: Sed id potius ego evenisse crediderim, quod Themison medicus amicum laborantem excitandi causa ad aquam &
cibum, cum eo manducasset, aut bibisset, ex eodem sane poculo, ejus fortasse saliva infecto, aut alio quovis modo oris spu-
mam contigisse. Nam si, ut Galenus tradit lib. 6. de locis affectis, rabidorum canum saliva, nuda corporis membra contin-
gens, non aliter homines rabidos efficit, quam si demorderentur, quid mirum, si rabidi hominis saliva id ipsum effecerit.
Proinde eos admonet Avicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec parvipen-
dat aliquis spumae contactum infici posse homines, quippe quod duos viderim ego, qui spuma tantum persusi, nullo quidem
ex morfu accepto vulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Aristotele lib. 8. cap. 22. de hist. animalium, quod omnia ani-
malia, a cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine. Quae tamen sententia aperte falsa deprehenditur, ut milles ex-
perimento compertum est. Quamobrem potius adducor, ut credam Aristotelis codicem eo in loco depravatum esse, quam
ut in re clara, & omnibus cognita ipsum Aristotelem ignorantia accusare velim.

Canum
rabidorum
saliva
inficit.

Homi-
nem a
cane ra-
bido non
affici
Arist.

Θεραπεύει τὸν ἀπὸ τοῦ κυνίου νοσήσαντα
Α ΚΑΝΕ ΡΑΒΙΟΣΟ.

REMEDIA DEMORSORUM CAP. XXXVII.

Ratio medendi duplex: una communis, qua utendum in omnes morsus, quos virulentæ animantes
impresserunt: alia peculiaris privataque, eorum duntaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ non-
nullis quidem summam opem ferre consuevit: aliis vero inutilis, maxime qui ex multo jam tempore
istum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primum exponemus, deinde cursum perstringemus, quæ ad
communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluviales in sarmentis albæ vitis cremare o-
portet, & cinerem eorum, quam minutissime tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tu-
sam, cribratamque reponere. Quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyathos mera-
ci vini bina cineris cancrorum cochlearia, unumque gentianæ conjiciantur: hæc in polentæ dilutioris
modum subacta, quatrinduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui si ab il-
lato morfu bini ternive dies fluxerint, curatio nem auspiciamus a triplicato pondere, supra id quod ab
initio retulimus. Optimum hoc adversus rabiosorum morsus auxilium, quod & plerisque unum satisfac-
cit, eoque cum fiducia uti licet. Sed ut aliis etiamnum auxiliis contra inevitabile periculum muniamur,
nihil ceteris uti prohibet. Satiis autem multo fuerit, etiam si in vanum recidat, medicamentorum inhu-
manos tolerare cruciatus, quam per inertiam, ac desidiam in discrimen adduci. Nec ita in demorsis a ra-
biofo animali majora vulnera vereri oportet, uti minora, & cuscusculi cutis similia: quippe majori vulne-
re confertim copiosus sanguis emanans, potest non nihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minori-
bus non accidit: quin a majoribus abscedentes carnes hinc auferre, & labia acie scilicet alpelli circumscribere,
& prehensam hamulo aut vulsella carnem amputare oportet. In utrisque circumstantia loca altioribus
ulcusculis scarificanda, ut copiosior sanguinis vacuatio arceat, ne venenum membratim insinuetur,
Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id juvamenti præstant, ut veneni vis extrahatur.

Tam accuratè exquisitèque, tradidit hoc capite Dioscorides rabidi canis curationem, nihil planè silentio præteriens, ut
mihi supervacuum esse videatur quicquam addere. Verum ut nostrum sequamur institutum, utque etiamnum lectori-
bus fiat satis, qui novis semper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare, quæ multos fortasse delecta-
bunt, quod ea in hac re non inutilia, neque scitu injucunda putem. In primis itaque illud animadvertendum est, quod alia
utique ratione cancrorum fluvialium cinerem præparabat Galenus, quam Dioscorides, ut constat aperte ex verbis ipsius
Galenus lib. 1. simpl. medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At fluvialium cancrorum cinis, quancquam similiter præ-
dictis exiccatorius est, substantia tamen totius proprietate mirifice contra rabiosorum morsus efficax est, tum solus, tum
cum gentiana & thure multo præstantior. Thuris sane partem esse unam oportet, quinque autem gentiana, porro cancro-
rum decem: & raro equidem aliter illi usui nos sumus usi. Ceterum ad eum modum plerumque, quo utebatur Aescrion
empiricus, medicamentorum peritissimus senex, concivis ac præceptor meus. Patella erat aris rubri, in quam impositos
cancros viventes, haustum urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facile ad levorem redigi possent. Hic Aescrion sic
paratum promptum semper in adibus habebat medicamen, tempore astricto urens cancos ipsos post ortum canis, quando
Sol in Leonem transisset, luna decima octava. Porro bibendum hoc medicamen, qui a cane rabido fuissent morfi, præbebat
quotidie usque ad diem quadagesimum mensura cochlearii satis magni, aqua inspersum. At si non protinus ab initio, ve-
rum aliquot post dies a morfu curam cepisset demorsus, tunc quotidie duo cochlearia aqua inspergebat. Ad ipsum vero vul-
nus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoque conficitur, habens picis libram
unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum. opopanacis vero uncias tres: hæc Gal. Ceterum sciendum est, eos maxi-
me, meo iudicio, hallucinari (ut latius lib. 2. prodidimus) qui gammaros Latinis vocatos, cancrorum fluvialium loco,
a cane rabido demorsis potius exhibent. Namque aliud Græcis animal esse censemus nauphion aliud vero ἀγανὸν & ναυαρχί-
ον. Scripsit, & Damocrates carminibus huiusce cancrorum antidoti componendæ rationem (ut libro secundo de Antidotis
refert Galenus) eo sane modo, quo ipsum fortasse secutus eam reddit Dioscorides. Attamen antiquorum quidam resinam
terebinthinam imposuerunt thuris vice, quod Aescrion Galeni præceptor huic semper inseruit medicamento. In sum-
ma huius antidoti vires miris laudibus ab auctoribus celebrantur, adeo ut scripserit Galenus, neminem unquam mor-
tuum esse, qui hoc antidoto rectè fuerit usus. His non dissimiles vires veteres assignant Alyssus, si siccum quadraginta die-
bus continuis detur ex hydromelite potandum: sed a prima statim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit
Galenus libro secundo de Antidotis, ubi alia quoque valentiora remedia ad rabidorum morsus ex Asclepiade retulit. Ve-
rum nobis difficile admodum fuerit decernere, quamnam hodie planta sit, quæ veterum Alysson representet, ita ut potius de
hoc divinandum esset, quam aliquid certi statuendum, ut latius superius libro tertio disseruimus. Commendavit Aetius ex Actio.

Curatio
demor-
sorum a
cane ra-
biofo.

Cineris
cancro-
rum flu-
vial.
præpar.

Multo-
rum error.

Alyssus
contra
rabiem.

Curatio
ex Actio.

secundo, & sexto volumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Judaicum, sive Asphaltitis lacus, asserens si drachma pondere ex aqua bibatur, non id modo aqua pavorem arcere, sed & eos sanare, quos jam primum timor invaserit. Memoravit etiam marinos hippocampas ex aceto nigro & melle subactos, tam potu hantlos, quam vulnere illitos. Confert praeterea his maxime acutus rumex: quare idem scripsit se novisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumica curabat. Primum enim ulcus ejus decocto fovebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maxime hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Avicenna propria quadam medicamenta, quae cantaridas admixtas habent, ut valentissime non modo urinam excernerent demorsi, sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulo post securum esse salutis indicium, cum post medicamenta sanguinem mingunt asserit. Porro Gal. libro de theriaca ad Pisonem, Theriacam praefert tam intus in corpus sumptam, quam exterius supra morsus illit am. Sed cum hac, quae nostro tempore conficitur, non adeo praestet, quemadmodum ea quam ipse conficiebat Galenus, illi sane fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à vipera demorsis, ut ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprisici cortex contusus, & ex aqua potus, quin & ab sinthium, & allium, minus centaureum, aristolochia, artemisia, scordium, chamadrys, bryonia, pulegium, & laser tam exterius illita, quam interius sumpta. Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit jecur tostum, & a demorsis in cibis devoratum, quod etiam scribit Dioscorides: quamvis id non affirmaverit, ut lib. 2. cap. de diversorum animalium jecinoribus legitur. Proinde scribit Gal. li. 11. simpl. med. jecur canis rabientis aliis valentioribus antidotis admixtum quam plurimos sanasse, sed eos tamen interiisse, qui solum nullis aliis adjectis medicamentis illud esurunt. Sunt etiamnum qui credant, ut loco ante citato tradit Dioscorides, arceri aqua pavores dente eo, qui caninus dicitur, si us à cane qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim ut in nostra hujus sexti libri praefatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimavi certis ac tutis uti medicamentis. Ceterum curationis summa manuum maxime operam exposcit. Quandoquidem vulnus diducere oportet, laniatamq; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior sit veneni exterius evocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultus excitato, repens affectio non parum revellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circumquaq; profundius adacto, & subinde appositis scalpro loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem quae alvum citant, & humores dejiciunt, in principio omnino vitanda sunt, sicuti etiam sanguinis missio: quippe cum hac à circumferentiis ad centrum trahendi facultatem habeant, facile agros in mortis trahent discrimen. Tamen in curationis processu, & ubi praesertim medicorum negligentia citius quam exspectat ratio, conclusum fuerit vulnus, irrepseritq; venenum (ut postea dicitur) medicamenta alvum ducentia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoq; proficiant. Verum enimvero perpauci nostra hac aetate habentur à rabioso cane demorsi, qui Medicos consulant. Nam tanta est religionis vis, ut omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad divi Domini templum confugiant, partim vero ad divi Bellini sacellum, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis, à sacerdotibus perquam facile curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quonam pacto hoc tam facile eveniat, nonnulla sese obtulerunt rationes, quas libere dicam. Haud dubie in primis divina auxiliatur gratia: quippe cum non parum molestia maliq; morsu canis rabiosi affectus inferre possint cacodæmones, ut qui in atrabiliariis humoribus suam habeant sedem, & quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum veneno. Illud praeterea addiderim, quod fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes, agris devorandum praebent: vel id aliquo in potu bibendum exhibent. His deniq; accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus opt. max. cujus solius munere omnia nostra delentur incommoda, atq; omnes auferuntur ageritudines.

Καὶ τὸν τῶν δύο ἀντιόχων νόσος ἀγγαγέται.
A CANE RABIOSO.

USTIO DEMORSORUM
CAP. XXXVIII.

Contra virulentos ictus, ustio expeditissimum est auxilium, utpote cum ignis caetera viribus praestet, simul quod virus domet, & ferri penitus non patitur: simul quod pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futurae praebet, manente diutius exulceratione. Animadvertendum ex eo tempore, cum crustae decident, ne ulceris orae coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest, ad multum, idq; praestitutum tempus, ulcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari convenit. Quod inditum iis salsamentum optime praestabit, & sylvestre allium detritum, item caepe, succusve, praesertim Cyrenaicum, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quam non mansa imponantur: siquidem subacta pistave à perfusione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium jejuniis, sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suape natura resistat: verum id certum non est: ceterum tempestivus eorum usus minimè est contemnendus. Si verò, quod per sepe accidit, ante dies praefinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabunt: namq; eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expedit. Ubi verò propositum tempus praeteriit, ulcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quod è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò post sinapismo utendum.

Ustionis,
sive cauterii
utilitas.

Argentum
sublimatum
ex ulcere
transit.

Cauterium, quod ferro igne candenti aut auro, aut argento fit, non modo salutiferum est ad rabidi canis morsum, sed etiam aliorum quorumcunq; animalium virus ejaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quod hoc loco dixerit Dioscorides ustionem, sive cauterium, contra virulentos ictus aut morsus expeditissimum esse auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepide, tantaq; amplitudinis, ut ulceris cicatrices brevi committi non possint. Quod si timidus quisquam ustionem ignis terrore recuset, septicis & ulcerantibus medicamentis utendum erit. Quae in re ceteris praestat, quod vocant argentum sublimatum: admiscetur id unguentis refrigerantibus, ut minus dolores inferat. Probatum hoc, quod non modo valentissime inurat, sed quod etiam exusta ab eo caro, obductaq; crusta duobus tantum diebus post decidat, si tamen recenti butyro assidue illinatur, id quod in aliorum exustione non evenit, nisi longiore temporis tractu. Quod si igne, aut adurenti medicamento (ut multis de causis quandoque accidit) id effici nequeat, diligenter providendum est, ne vulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris valide attrahentibus,

trahentibus, cuiusmodi sunt quæ à brutia pice, resinis, vario gummi genere, & id genus aliis parantur. Si verò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primum excidat crusta, quò veneno pateat exitus, quippe ea diu in vulnere retenta, omnes obducit meatus magno agrorum detrimento. Porro non magno quidem negotio deciderit apposita continuè liquida vernice, ovi vitello, & recenti butyro permista: quin & butyro solo igni liquato, & madesactis in eo splenis superimposito: præstat enim hoc ceteris. Ubi verò è vulnere crusta deciderit, salutariter quidem fuerit remedium plaga quotidie pulverem præcipitatis (sic enim vocant chymistæ argentum vivum in pulverem rubicundum conflatum) inspergere: siquidem id eximium præstantissimumq; medicamentum, præter id quòd vulnus occludi prohibet, diuq; patens servat, attrahit etiamnum ex alto ad superficiem potenter venenum: quæ in re cetera huiusmodi facultatis præcellit medicamenta. Commode etiam, nec minus efficaciter idem pulvis attractoris emplastris, sive unguentis admisceri, & subinde vulnere ad moveri potest: etenim jam dudum certior sum, in universa medica facultatis materia, nulum haberi medicamentum, quòd valentius ab alto revocet extrahatq; virus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tamen si (ut omnibus ferè placet) in quadragesimum diem apertum vulnus dimittere sit satum, non tamen erraverit, qui diutius prorogaverit, ut quicquid malivæ residuum fuerit, exhauriatur.

Præcipitatis vocati vis.

Vulnus in 40. diē pateat,

Διούτα τὸν ὑπὸ πυρὸς λυγρὸν & δολιχόντων.
RABIOSI CANIS.

RATIO VICTUS IN MORSU
CAP. XXXIX.

Quæ ad partem istam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterum victus rationem ex iis, quæ veneno adversantur, conjectura quadam colligere oportet, simul ut veneni vires hebetet restinguatque, simul ut arceat, quò minus ad intima perniciēs illabatur. Etenim assumpta perniciosarum virium penetrantioni resistunt. Quorum utrumq; præstare potest vini meracioris, passi, & lactis potus: quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obijciunt, quòd omnem ejus acrimoniam obtundat. Simili modo aliorum, porrorum, cæparumq; cibis: quòd ea difficulter conficiantur, vixq; aboleantur. Nam multos dies hujus cibi qualitates remanent, quò tempore nec evincuntur, nec permutantur à mortifera vi, sed contrariis illa vis expugnatur. Cui rei antidotorum usus accommodatur, & Theriaces, Mithridatici, & ejus quòd eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem libi vendicant: quippe aromata omnia viribus & substantiis agere permutantur: quare in corporibus evincunt. Victus ratio hoc modo se habet. Nosse convenit, pavorem aquæ non statò definitoq; tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimam usque diem neglectis differri consuevit: post semestre etiam nonnullos invadit: quendam post annum aquam horruisse constat, quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verum enim verò si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scilicet pro carnem circinare, nec unctionem experiri operæ pretium est: non enim quòd pertransit, satis evocare possent. Nulla utiq; istius rei occasio aut utilitas, sed in casum corpora doloribus sterentur. Alter verò curationis modus accedat. Dejectio magnum præbet juvamentum, utpote cum movendo corporis habitum transmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera: item lac schistum, quòd simul dejectionem moveat, & venenum domare possit, cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterum sudores ante cibos, & post etiam ciendi. Dropacismi sinapismi q; alternatim per corpus totum adjiciendi. Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quò cum fiducia non semel atq; iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, vel post hoc tempus utiliter. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui jam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint servati: nam & jam vitio tentatos nemo unquam servare potest. Itaq; primum curam contra rabiosi canis morsus brevi sermone exposuimus: jam ad alia, quæ venenatis moribus sævire consueverunt, transeundum. Notas uno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus convenire possit, explicabimus. Cursim deinceps subjungemus ea, quæ sua proprietate nonnullis auxilium præstare possunt. Postremò subnectentur etiam venenata, quæ nullis cedunt remediis.

Instituenda demorsis à cane rabioso diligenter est ratio victus, nec ea tantum regula, cuius hic meminit Dioscorides, sed etiam ut ea sit ciborum quantitas, quæ eis rectè conveniat. Si quidem huiusmodi curationis regimen tenuem victum non ex-
petit, sicuti nec pleniora, ut Aetius est auctor libro 6. ubi sic inquit. In victu indigentia, & satietas evitanda, magis tamen indigentia: hæc enim succorum pravitatem adauget, quòd nequaquam expedit malefico ulcere. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum succum corpori præbeat. Nec minus egestionem, & urinarum provocationem studendum: quòd quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fomiculorum, & sandæ comestæ efficiunt. Plus verò simul & alvum, & urinam ducit: ac cichorium agreste crudum oblarum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine pteriti appellant. Profunt & brassicæ cymæ, & palustris asparagus, & hortensis, & agrestis rumex: & episcopus qui carnem teneram habent, & camari, cancri, & erinacei recentes cum vino mulso: & carniarum extremitates, aviculæq; omnes montanæ, quæ facile coquantur boniq; sunt succi. Vinum album tenue, neq; valde antiquum: hæc ille. Ex quibus conjici potest hæc in curatione ea plurimum conferre, quæ urinam valenter movent. Idcirco Avicenna (ut proxima commentatione diximus) quadam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unâ cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoq; prævalens natura, per instrumentum urina, magno cum dolore parva veluti liquida carnis frusta catulorum forma, venenum propellat. Huius itaq; ea victus ratione uti licebit, quæ urinam agere excernentibus à Medicis institui solet. Verum si fluviatiles cancri, quibus universa abundat Herruria, haberi poterunt, istam in prandio, quàm in cæna vescantur demorsis: quòd is mira insit facultas, adversus rabidorum canum venenum. Præbet Avicenna præter dulce vinum etiam aquam, in qua candens ferrum, vel chalybs restincta fuerint. Cæterum nosse convenit (ut scribit Dioscorides) aqua pavorem non statò definitoq; tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimam usque diem neglectis differri consuevit: post semestre etiam nonnullos invadit: quendam post annum aquam horruisse constat, quæ nobis usu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aqua metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eveniat, nulla sanè alia hæcenus sese obtulit ratio, quàm quæ ex demorsorum temperamento, ac viribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui viribus validissimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corpora mea-

Ratio victus de morsu à cane rabioso instituenda

Aqua pavore ad quod usq; tempus exoritur & cur.

rius meatus angustissimos habent, alij verò contrà: quidam syncerissimis referti sunt humoribus, nonnulli verò succis ichori-
bus scatentibus, ac facile putredini obnoxii. Ex quo fit, ut in his citius, in illis verò serius hæc appareant symptomata. In He-
rruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguinea
virga vocata. Siquidem (ut testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum virga tamdiu in
manibus teneantur, quousq; cõcalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquã minimè fabulosum videri debet:
etenim memini me vidisse in civitate nostra Illicinensi amicum quendam meum rabie correptum, quod corni arboris vir-
gis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excussisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à Medicis interdictum erat, rabi-
dus interit. Postremò sciendum est, aqua pavorem haudquaquam curari posse, cum veneni vis omnes corporis occupave-
rit facultates: quamvis in ipso pavoris initio, aut anteaquam venenum illapsum fuerit in universum corpus, aliqui curati
evaserint, ut Philosophus ille, cujus historiam superius enarravimus, præsertim cum pro viribus in morbum nituntur malè
affecti, & qui eorum curationem agunt. Huius ad stipulari videtur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui jam aqua
metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atq; iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem vel
post, fuisse servatos. Proinde scribit Avicenna eos, qui aquam expavescunt, deploratos non esse, quousq; in speculo intuen-
tes seipsos cognoscunt, argumento quod non adhuc venenum universas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore
medicamentis utendum est dejectoriis, & si nihil obstat sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc
cateris præstat album vel nigrum veratrum, iis adjectis, quæ eorum infirmitati fervorem. Convenit etiam epithymum, se-
na, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genista semen, thapsia, consensio ha-
mech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit
item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa Theriaca, & cancrorum
fluviatilium combustorum pulvis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, vulpis, & capreoli coagulum. Sed
semper in primis omni studio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pavor invadat, lon-
gissimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis: namq; ipsa sola ser-
vari poterunt. Refert Actius, quod si catuli coagulum ex aceto semel tantum ederint hydrophobici, statim eos capit potus
aque cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aqua incoquendum
esse velint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quod haurientibus pavorem non adfert,
quemadmodum quæ sincera, pellucidaq; spectatur, urinam valenter ducit. Nec desunt qui suadeant urentia cataplas-
mata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non videantur, quod valentissimè exsiccent, ubi
tamen deplorati sunt ægri, valentissimus etiam medicamentis uti licebit.

Aqua pa-
vor quã-
do, &
quib; cu-
retur.

Catuli
et guli
præstan-
tiss. in
Hydro-
phobia.

Καὶ τὸν τοῦ ἰοβόλου θιγαπεία.

COMMUNIS CURATIO IN OMNES
ICTUS VIRULENTOS. CAP. XL.

30

ADversus quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris fectio convenit. Sugentem
verò oportet jejunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in
ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fovendus, deinde scarificandus: sed ulcuscula altius
imprimere expedit, quod virofa materies profundo evocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarifi-
catione longè potentius opitulantur: namq; ab iis duo peculiaris præsidia sunt: unum, quod virus è lo-
co tollitur: alterum, quod ejus veneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoq; sanguine
excernitur. Quod si locus sectionem non admittat, cucurbitæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed
etiam de unctione supra in rabioforum morfu disseruimus. Si verò icta pars, utpote extrema, eam sectione
commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus ut aspidis, cerastæ, similibusq; procul
dubio amputanda est. Convenientiora supra dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponantur
sarmentitius cinis, aut ficulneus, cum lixivio stillatitio subactus, garo, & acri balsamento: porri, cæpe, &
allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus injiciuntur. Quinetiam dissecti
gallinarum pulli, cum maximè tepent, percussio loco applicentur. Nec desunt qui hisce tanquam discor-
dia quadam naturali pugnantibus, utantur: verùm hujus rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim
calida natura præditæ sunt, argumento, quod devoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæq;
semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosq; ingluvie sua devoratos, dissolvunt. Itaq; ani-
mantis admoti calore adjutus spiritus, ab icta parte impetum capeffens exiliensq; secum venenum exi-
git. Nec me fugit, quid in Ægypto fieri soleat. Cum spicas Ægyptii metunt, ollam picis paratam ha-
bent, & appensam fasciam: tunc enim maximè serpentium injurias expavescunt, tum propter spicile-
gii tempus, tum quod opacis simul abditæ speluncis & cavernis, densoque arborum cespite delite-
sunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Ægyptus in campis ferre consuevit. Ubi
ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis conjiciunt,
& semel aut iterum brachium aut crus paulum supra vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus
distringunt, locumque secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cumque satis vulnus
excepsisse videtur, laqueum resolvunt, & cæpis aliisque supra memoratis illinunt. Præterea pix li-
quida cum sale trito & fervente illita, præsentaneo est auxilio, si jugiter innovetur. Convenit & ce-
dria, & sinum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua,
aut acida muria decocta, foveri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & ca-
lidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cujusmodi sunt quæ ex sale, aut
nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem
non injusta reprehensione eos incescit, qui incognitas ad hunc usum facultates conscripserunt, ut ele-
phantifel, crocodilive sanguinem, ovaque testudinis, & consimilia. Nam cum juventia quædam
literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia devitanda
sunt, cum difficile, nisi regia facultate, pervestigari possint: neque, quod nostra fides iis obstringatur,
frequenti observatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omni-
um usum pertinent, quæque facillè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt,
subjungenda videntur. Intubus itaque, erica, & astragalus, cum aceto pora, contra omnes serpen-
tium morsus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri
decoctum;

decoctum: radix aristolochiae, & eryngii: decoctae etiam lauri baccae & devoratae, piperque largius
 estratum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum privatim ex pane, aut allium, aut coepe, sal-
 samentaq; quam acerrima: origani decoctum cum vino potum, feniculi, pulegii, calaminthae, porro-
 rumq; succus cum melle desorptus: haec quidem a plantis conquiruntur. Ab animantibus, vero quaedam
 utiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum vino: itidem castorei sex-
 tans: testes marinae testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale in veterata inter auxilia-
 ria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quae sale siccescens in veteratur: ex qua binas
 drachmas cum vino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quae dari solent, haec tenus. Percussis a serpente
 prodest alvi dejectio, diffuens sudor, urina, copiose reddita. Sunt & compositae quaedam portiones, quae mi-
 ra remedia polliceri traduntur, ut & opii & myrrhæ singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur:
 & instar Aegyptiæ fabae dantur cum vino. Itidem sylv. ruræ seminis, gith, cumini, Ethiopici, aristolochiæ,
 galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui dra-
 chmæ pondus æquent: dantur ex iis terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxiliis quæ di-
 cerem. De peculiaribus remediis contra bestias, quæ venena vibrant, consequenter est dicendum.

Venenorum animalium ictus, morsusq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In
 quarum altera cujuscunq; ictus indicia exposuit: in altera vero curationes diligentissime conscripsit. Caterum pra-
 fationem hanc illi sectioni praposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium virulentorum ictuum cu-
 rationem in universum profecutus est. Verum quoniam (ut superius diximus in commentatione, quam in caput 35. hujus
 20 libri conscripsimus) rati sumus illud non parvum legenti negotium facessere, quod ex diversis locis indicia, & curationes
 conquirantur, ut id molestia quisq; effugeret, utq; citius commodiusq; nulla temporis jactura omnia in unum redacta ha-
 berentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congestimus, atq; ex duobus capitibus unum
 tantum fecimus, singulis virulentorum ictibus sua peculiaria remedia subicientes. Hanc vero Dioscoridis præfationem
 præfiximus, in qua tametsi adeo exacte docteq; tradiderit is universalem virulentorum omnium animalium ictibus me-
 dendi methodum, ut nihil planè addi possit: tamen ne ab instituto nostro defecisse videamur, in eorum gratiam, qui semper
 plura proferri expectant, nonnulla modo differam, quæ ut arbitror, non inutilia, neq; scitu injucunda erunt. Dicam itaq;
 primum animalium, ferarumq; virus, non in omnibus esse idem, sed in hac vehementissimū. & omnium perniciosissimū,
 adeo ut una tantum hora hominem conficiat, ut in aspidē, cerastē, & basilisco: in alio vero minus vehemens, minusq; leti-
 le, uno vel duobus diebus interimens, ut in vipera: in alio deniq; his longè imbecillius, ut in scorpione, & phalangio, longiore
 30 tempore necans. Verum quancumq; id plerumq; evenit, quod animalia quæ mordent, vel ictunt, diversorum sint generum,
 & proinde diversa etiam eorum venena, accidit tamen, ut ab aspidē, & vipera demorsi quandoq; tribus tantum horis, in-
 terdum uno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus supervivant. Quod à diversis causis provenit: siquidem in aspi-
 dum, & viperarum genere longè perniciosiores sunt semina quàm mares, juvenes quàm senes (quamvis non desint, qui
 contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam fera omnes, & insecta in montibus & aridis locis inter vepres,
 & saxa degentes, is citius hominem perdunt, quàm quæ palustres uliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant,
 quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelica depastu nocentiores
 sunt, & irritata venenosiores: sunt, quàm dimissæ: quamvis omnium in universum ictus perniciosiores sint aestate, quàm
 hyeme. Hæc itaq; cause esse possunt, cur citius, vel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerumq; fit ex fortiori, vel im-
 becilliori demorsorum temperamento, aut vasorum latitudine, vel angustia: quandoquidem (ut superius pluribus in locis
 40 diximus) veneno non tam facilis patebit aditus, ubi vasa suapte natura angusta fuerint, quàm ubi latiora. Caterum
 errant, Avicenna testimonio, qui serpentium venenum frigidum esse statuunt, quod ab eis demorsi illico frigidi fiant, quodq;
 serpentes ipsi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cavernis latitent, vel sub lapidibus, sub quibus
 privatim se condunt viperae, ubi nonnunquam adeo frigore correpta reperiuntur, ut stupida & immobiles reddita,
 tanquam congelata persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu vel morsu adveniens, non utique evenit ex veneni
 frigiditate, sed quod innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor se conferat, quodque etiam veneno
 superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigiditatem serpentum sunt judicandi, quod scilicet hyeme
 immobiles, & ferè exanimis suis in cavernis reperiuntur: quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quod eorum
 natura, quæ calidissima est, id maxime refugiat, quod sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cum
 frigidi natura sint, quàm primum ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur: quin & vespa, quæ temperamento ca-
 50 lida sunt, & sicca, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis. Sed jam ictuum, vel morsuum
 virulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis scriptores imita-
 ti, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu vel ictu illatum vulnus continuè ore sugere (sugentem tamen prius præ-
 paratum esse oportet) subinde venenum, vel venenatum sanguinem expuere. Verum amen id opus, meo quidem iudicio,
 perfici non potest, absq; magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingivarum, lingua, palatiquæ
 ulcusculum aliquod fuerit, quancumq; adeo insensibile, ut cutim tantum occupet, ubi venenum in os suctione voca-
 tum ulceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui sorti suctione facile è gingivis per dentium connexus ma-
 nat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi velit, sibi ipsi necem pa-
 ret. Quin nec minus periculi immineret, si venenata saliva a trillum in stomachum descenderet. Neque temerè hæc dici-
 mus: etiam jam nos vidimus (ut superius in nostra in primam, & universalem hujus libri præfationem commentatione
 60 reculimus) rusticum, qui cum saxum quoddam in prato secaret, fortè fortuna falce mediam secuit viperam: & cum à
 trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os vulnere statim admovit, & venenatum exuixit san-
 guinem, quo facto repente mortuus concidit. Proinde sentē admonet Aetius, ut caveant, qui sugunt, ne os habeant ul-
 ceratum. Porro ad hæc vitanda discrimina, recentiores galli vel gallinae sedem plumis exuunt, & vulnere consultissi-
 mè applicant, & demortuo primo, alterum substituant, idq; tamdiu prosequuntur, quousq; universa veneni vix extra-
 hatur. Cujus rei certum indicium habent, cum gallus postremò appositus non moritur. Aetius Dioscoridem secutus, non
 modo gallinaceos, gallinasq; viventes dissectas, & adhuc palpitantes his moribus commodè applicari tradidit, sed etiam
 quodlibet volatilium genus, item juvenum, tenellorumque quadrupedum. Dehinc idem jubet, excitatis calida aqua
 poru vomitionibus, valentiora dari antidota, nempe Theriacum, & Mithridatis antidotum. Mirificam vim in hac
 curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq; oleum de scorpionibus, quo-

Ordinis
 Dico-
 rimata-
 ti ratio.

Veneno-
 rum et-
 veri gra-
 dos, & et-
 sectus.

Serpenti-
 um ve-
 nenum
 non esse
 frigidū.

Virulen-
 torum
 ictuum,
 vel mor-
 suum cu-
 ratio.
 Suctio
 sugenti
 periculo-
 sa.

Gallus
 sede de-
 plumata
 applican-
 dus.

Cinis è
laurinis
ligam.Serpent.
na pulvis
singul.Theriaca
laudibus
à Galeno
celebra-
ta.Calceo-
lari the-
riaca
effici-
datur.

rum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: siquidem his tantum antidotis, imò nonnun-
quam solo oleo, nonnullos à viperis demorsos sanavimus, paucis admodum horis, qui cum nullum vitæ signum præberent,
tanquam deplorati jacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, ut momento universum corpus percurrant, &
subinde omne superent venenum. Protulit Aetius sarmentorum, & ficulnea cineris vice, eam quæ è laurinis conficitur li-
gum. Cujus sententiam magis probandam censemus, quod hæc arbor suapte natura polleat adversus venena. Ubi verò vene-
ni vis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore evinci possit, est diligenter animadvertendū, ne isti unquam die ac
noctu dormire sinantur, donec veneni vis evanuerit, quippe quod somnus (ut alius in locis superius dictum est) venenum
maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia vulnere illinenda, ut calx viva,
oleo & melle subacta: hæc enim (ut Aetius est author) omnibus venenatis moribus opem fert, præterquam ab aspidē illatis.
Sunt & qui nigri veratri recentem radicem in vulnus figendam consulant: quod hæc (ut equidem me experientia cogno-
visse fateri possum) virus valentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cum jumentum aliquod à serpente igitur,
statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in vulnus inserunt. Prosumt etiamnum ma-
gno juvamento capæ, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contrusa, & subinde Theriaca, aut Mitri-
datio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, pbu, utriusq; chamaleonis, lili, heme-
rocallis, beleny, sceniculi, smyrni, gladioli, scilla, spargani, cyclamini, byronia, utriusq; raphani, & bulbaceorum omni-
um radices, concise, ac decoctæ, & moribus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium,
Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum simum, euphorbium, sulphur urina admixtum, sal,
nitrum, fel, oleraceæ erucæ, utrunque laser, galbanum, sagapenum panacis lachryma, aurinum, erica, hyssopum, origani
omne genus, dictamnium Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, verbenaca, haliacabum, sativa & agrestis
rura, solumbus tam aspera quam levius, silybrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in
fomentis exterius adhibita. Quæ verò pota, vel devorata valentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius
libri præfationem commentario longiori catalogo recensimus: tametsi privatim ad venenatos istius præferantur Medi-
camala, & eorum semen: quin & c. hy, & vitici, & ligustici, & pæonia, & hyacinthi: præterea virides platani pen-
siles pilula, juniperi bacca, conyza, chamadrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum
cerebella, ieporis, & equi coagulum ex vino potum, marina testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturti-
um majoris centaurii, gentiana, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnium, elich-
rysi coma, rana oleo decocta, & sale conspersa, earundem jus oleo & sale adjectis & cervi genitale siccum, & in pulverem
potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbarum radix, quam Gortienfes, ex eo quod serpentium moribus
celeriter & efficaciter medeatur, Serpentinam vocant, cujus historiam descripsimus libro secundo in coronopii mentione:
hæc siquidem in pulverem ex vino hausta cochlearis mensura, à venenoso quovis serpente demorsos brevi tempore sanat:
neg, ea solūm valet adversus, virulentos istius, sed etiam contra epota venena. In fere virilis pollent (ut quidam recentio-
res fatentur) silepuli sylvestres roseo colore micantes, quos nonnulli sylvestres garyophyllos vocant. Porro Gal. lib. de theria-
ca ad Pisonem, ceteris antidotis tam simplicibus, quam compositis ad virulentorum morsus andremachi Theriacam præ-
tulit his verbis. Theriaca est procul dubio apud universos homines celebratissimum antidotum, tum quod poll. cito nemi-
nem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, com-
morsum, hæc statim epota perisse memoria est proditum. Nullus eadem præsumpta, haud multo post morfu impetitus, bel-
lua veneno ceteri illam superante interit. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos vita & necū potestas est, ex-
periri ut: atq; medicamentum probare volentes, an quod promittat præstare quoq; possit, in omnibus jam ob prava qua-
dam, & illegitima facinora ad mortem judicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cum in hominibus id non pos-
simus, in aliis quibusdam animantibus idem facientes, veram medicamenti probationem invenire conemur. Namq; gallis,
qui domi non enutriti, neg, nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, capitis, fe-
ras obicimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui verò biberint, convalescunt, & à
morfu vitam retinent. Interdum verò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoq; modo probare convenit. Si epota
Theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso judicamus antidotum esse præstantissimum, quoni-
am purgationem, ei qui medicamento usus sit purgante, impeditur, ut tali experimento à veri medicaminis inventionem
nunquam aberraverimus: hæc enim Galenus. Cujus nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, fa-
cile probare poterant num Theriaca probata esset facultatis, an adulterine. Namq; pluribus in locis qui ob sua facinora
mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut quovis alio pæne genere necabantur, prout leges statuebant: sed
sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio à medio tollerentur, aspidibus, & viperis offerebantur demordendi. Huius rei
testis est Gal. eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatram interitum, sic inquit: Pluries in magna Alexandria
sum contemplatus, quàm celeriter aspidēs homines perimant. Cum enim aliquem hac pæne lege damnatum humaniter,
citoq; volunt occidere, adiacentes ipsius pectori feram, jubentesq; paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt à
medio. Probanda igitur fuerit Theriaca, præsertim quæ sit hoc tempore, anteaquàm ematur, vel alicui propinatur, in gallis
agrestibus à feris sæpius enutritis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quovis animali: etenim in simis (ut opinor) citius
& certius id experiri possunt, quod simiæ magis ceteris hominem referant. Ceterum si quæ in Italia Theriaca nunc reperi-
tur, quæ mihi probanda sit, ea sanè fuerit (servata omnium pace) quæ Verona ad Campanæ aureæ insigne, à Francisco
Calzolari pharmacopo quàm peritissimo simpliciumq; medicamentorum indagatori acerrimo, parari solet. Cum ea
haud minor præstare videatur, quàm quæ olim Galeno imperatorib; præbatur. Siquidem præter mirificos quosdam suc-
cessus, quos (ut ego mihi testis esse possum) in variis ac diversis jam fere deploratis vidimus morbis, non desunt quoq; non-
nullorum aliorum haud infima doctrina Medicorum testimonia, qui hæc theriaca usi sum, ac quotidie utuntur, admiran-
dū admodum successibus. Verum enim vero cum ingenui, beneficii, viri sit munus, huiusmodi auxilia tam humano generi
saluberrima, an omnium conspectum palam facere, ac per universi orbis oras scriptis extollere, ne defraudentur homines, si
silentio involvantur ea, quibus mortalium vita tueri possit, ac præsens quandoq; mors evinci & superari, ego quidem, qui
juvanda cūm Reipublica, tum posteritati continuo operam navare non desino, huiusce sanè admirandæ antidoti vires re-
ticere non possum, tametsi non defuturos sciam invidos, ac malefatos, qui hæc detrectare conabuntur. Atqui horum ve-
cordiam contingent nonnullorum clarissimorum Medicorum testimonia, quæ nunc in medium afferam. Testatur enim vir
summa experientia clarus Antonius Caprianus Mantuanus, qui suam ob raram doctrinam, & in morbis medendi solerti-
am ab omnib; Sacrosancti Concilij Tridentini Patrib; in medicum ascitus est se quidem in quibusdam, qui venenum hau-
serant, in pestilenti febre affectis, in melancholicis, ac quartana febre laborantibus, Calceolari theriaca felicissimè admo-
dum esse

- dum esse usum, non solum semel tantum, sed saepius atq; pluries. Siquidem u (ut lucidiori testimonio hac comprobata habeantur) historiam quoq; narrat cuiusdam puellae, annorum duodecim, quae Mantuae, in domo nobilissima matrona Anna Bonattae, pestilenti febre laborabat. Siquidem cum jam (ut ipse scribit) omni arteriarum pulsu, ac voce esset destituta, ad vitam brevi admodum tempore revocata est, una tantum huiusce Theriacae drachma vino Cretico dissoluta, violenterq; propinata. Scribit praeterea vir non postrema eruditionis Joannes Baptista Olivus Vicellianensis, Illustrissimi D. Vespasiani Gonzage Medicus, se hoc singulari antidoto proprium filium a morte liberaffe, qui argentum sublimatum saccharum esse existimans, domesticorum incuria voraverat. Est & Prosper Borgarucius Urbinas Serenis Galliarum Reginae Medicus, qui quoq; sateatur se sanasse Patavij foeminam quandam (praeter ceteros a se curatos) quae pariter argentum sublimatum sumpserat, propinata tantum Calceolarii theriaca. Est quoq; praeter hos, vir summa doctrina insignis Dominicus Montesaurus Medicus Veronensis, quippe qui scribat plures a se sanatos celeberrimo hoc antidoto, quorum nonnulli a virulentis animalibus demorsi fuerant, quidam vero venenum voraverant. Atqui longè majora sateatur Hieronymus Juliaris medicus haud vulgaris. Quandoquidem scribat u a se Verona huiusce antidoti auxilio ad vitam fuisse restitutum militem quandam e Tolentinorum familia, qui ex potu succiradicum sambuci sanguinis plurimum per sedem emiserat: quinetiam foeminam quandam, quae non solum deorsum, sed etiam sursum, magnam sanguinis vim effuderat, ob potum colocynthidis dilutum ex Cretico vino paratum. Atq; his addit vir iste fide dignus, huiusce Theriacae potu sanitati fuisse restitutam mulierem alteram, e Discipulorum gente, diuturna admodum Cachexia adeo affectam, ut tanquam deplorata jam negligeret a Medicis, vermibus plus mille (quod omnibus mirum videri debet) per sedem pulsus. Tacebo interim admiranda quadam, quae de huiusce antidoti mirificis successibus meminisse solet Joannes Baptista Sufius Mantuanus, Medicus non imperitus. Quinetiam alias nonnullas historias haud minus admiratione dignas silentio involvam, tum ne lectoribus molestus esse videar, tum etiam quod intentio nostra suum potius habeat scopum ad medicamentorum cum simplicium tum compositorum, describendas facultates, quam ad historias recitandas. Quamobrem jam aliò sermonem meum convertam, dicamq; ingenue me nihil penitus mirari quod Theriaca, quae Verona a Francisco Calceolario paratur, hac omnia praestare queat, cum haud me latere sciam eandem minori succedaneorum numero esse paratam, quam unamquamq; aliam, quae nostra hac aetate in Italia habeatur. Namq; nullam scio ante hac paratam esse Theriacam, in qua legitimum venerit anomum, atq; legitimus costus Arabicus. Quae quidem rara admodum medicamenta, cum mihi examinanda missa sint ab ipso Calceolario, cumq; in his omnes observaverim notas, quae Dioscoridi ijs tribuuntur, ea quidem mihi servanda proposui ijs tantum demonstranda, qui fortasse nostris huius commentarii minus fidei quam par sit, adhibendum esse putabunt. Quin autem costus hic legitimus sit Arabicus, praeter ceteris Dioscoridi commendatus, nihil sane est quod verear: quippe quod levis, plenus, densus, aridus, coloratus, acris, intus candicans, & (ut Galenus inquit) subamarus habeatur. Quamquam enim legitimus Indicus (mea quidem sententia) est costus quem nuper ex orientali India ad nos detulit Cecchinus Martinnellus Ravennas Pharmacopaei Venetus ad Angeli insigne (ut superius lib. 1. de Costo agentes differuimus) cum tamen Dioscoridis testimonio Arabicus ceteros antecellat, non possum non affirmare Costum a Calceolario sua in Theriaca additum, omnium esse praestantissimum. Ceterum si quispiam fortasse reperiretur adeo contumax, atq; incredulus (ut invidi ac zotiosi esse solent) qui tantorum Medicorum testimonio aspiculari nollet, atq; nequirit faciat (obsecro) ipsemet huiusce antidoti periculum: nam postea cognoscet nos fabulas non venditare rei medicae studiosis. Hac itaq; tantum dixisse libuit tum in universa Reipublica commodum, ac deinde ut nostra huius aetatis Medici Calceolario viro optimo, ac nunquam satis laudato, ingens hoc beneficium acceptum referant: cui non parum etiam debere scio nostra hac commentaria, quod splendoris non modicum ijs accesserit Calceolarij ipsius diligentia, quippe qui raras nonnullas ad nos miserit plantas. Hinc itaq; conicere poterunt, qui hac candidè legerint, falsò a quibusdam male sanis hominibus, Calceolarij theriacam impugnari.
- 40 Narrant quidam antiquitus fuisse agentes in pluribus orbis partibus, quae suapte natura cum serpentibus degebant, tractabantq; manibus, nullo unquam ab his morfu accepto. Cuius rei testis est Plin. lib. 7. c. 2. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contra actu levare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliva contra ictus serpentum medeantur. Simile & in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, a Psyllo rege dicta. Horum corpori ingentium fuit virus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos vero liberos gentos protinus obijciendi servissimis earum, eoz, genere pudicitiam conjugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hac gens ipsa quidem prope interemptione sublata est a Nassamonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cum pugnatum est, absuerant, hodieq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos a Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse eis vim naturalem eam: hac Plinius. Verum tamen, ut auctor est Galen.
- 50 libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium venena nullam utiq; propriam habebant facultatem sed fraude quadam universam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore viperas venantur sed multò post vernationem, cum non amplius vigent. Captas autem ipsas crebro sibi ipsis assuescunt, & cibis non soliti enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut virus ex earum ore vacuetur efficiunt: quinetiam mazas quasdam obijciunt, quae dentium foramina obstruant. Atq; hac ratione morsus sunt imbecilles, ut videntibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis: hac Gal. Ceterum id fraudis dolive genus, nostris etiam tempore locum habet, in his praesertim circulatoribus, & circumforaneis, qui ex divi Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos predicant. Quippe quod ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumstantibus locis: quamquam facile possunt originem duxisse a Marsis eorum vicinis, qui sexcentis, aut fortasse millenis annis ante divum Paulum existerent. Cavendum igitur fuerit ab eorum nugis,
- 60 nam quicquid loquuntur pollicenturq;, id omne fraudulentè, & dolosè agunt. Capiunt enim viperas abeunte jam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquam diligenter inungunt quodam unguento hac in venatione ab ipsis experto. Unguentum illud conficitur ex oleo sylvestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinae foliis, lauri baccis, & aliis quibusdam additis. Affirmant eo unguento perunctos a serpentibus icti non posse. Quod ego facile crediderim, cum etiam apud Nicandrum in Theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus a feris icti non possit. Nicandri verba subjiciam, quae soluta oratione ita redduntur. Quod si in trivis mista reptilia jam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones adversum perniciosas noxas remedium. Injicies autem in ollam cerebri, seu medulla cervi recens casi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expressionem unguentarij precipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi rotidem cotylas infunde, & cotylam cera unam, atque hac in rotundo vase celeriter calefacito, donec liquefacta serpentium squama mol-

Historia.

Costus Arabicus.

Gentes tunc a serpentibus eorumq; ictibus medentur.

Fraus circumforaneorum, qui divi Pauli stirpem mentiuntur.

Unguentum Nicandri.

Marfi ut
Viperas
capiant.

ma mollescant: postea arte paratam molam recipies, & hac omnia in unum mista turbabis, teresq, cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidem maleficum illis venenum adhæreat. Omnia porro membra ex hoc unguento inunge, tumq, vel in quamvis viam, vel grabatum etiam te tuò conferes, vel cum arentis æstatis tempore ad area opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum acervum disquisiveris: hac ille. Capiunt igitur qui Marfos se faciunt viperas, aliudq, quodvis serpentium genus hoc modo: captus, statim caput saliva perfundunt, cuius contactu non parum vilescunt, & veneni feritatem deponunt, quod hominis saliva facultate sit illi prorsus contraria. Cum autem in foro, ut miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo veneni incommodo demorari se facere volunt, oblato prius illis dura carnis frusto id dentibus dilaniare cogunt, ut virus, quod propè dentes quosdam vesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam vesiculas illas forcipibus abscedant, ne amplius veneno repleantur: itaq, hac fraude universam gentem decipiunt. Verum pulcherrimè horum fraus quandoq, detegitur, cum simul in eodem foro plures ejusdem pravi generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum auctoritatem consequatur. Nam q, ut quisq, se legitime ex divi Pauli familia ortum ostendat, viperis quibus venenum exemptum non sit, se invicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à veneno viliti relictis vexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis interram cadunt. Et cerè nisi statim periti Medici illi opem ferrent, mortem sape immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodemonibus, corpora verò suis serpentibus devoranda relinquant. Equidem memini, cum essem Perusii, me duos hujusce generis circumforaneos vidisse in foro, qui in tribus corporum partibus à viperis demorsi erant: & q, sanè ambo perisissent, nisi Caravitus ille Bononiensis chirurgus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suis illis profusisset lapis, quem vendunt, & omnibus præferunt, adversus omnia venena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti invicem in foro demorsi, & veluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitate restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. 10

Terra
obsigna-
ta S. Pauli

Sunt qui dicant eum lapidem, vel potius terram obsignatam, à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, vim omnino adversus serpentium venena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula, Lemnia vocatur. Veruntamen ubi ab aspidē, vel viperæ quis fuerit demorsus, parum vel nihil proficit: quamobrem credendum minimè fuerit, panem vel vinum, quibus suas q, admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus & aliis id genus venenum ejaculantibus, ad integrum usq, annum servare posse. Quandoquidem novimus nos, qui hoc pane devorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium venationi se dedere, sed ab ijs tandem demorsi hujus admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quadam ea à cælo facultas tributa est, ut à serpentibus non mordeantur. Siquidem novi ego plures, qui simpliciter, nullog, artificio aut verbis, aspidēs & viperas quotidie capiebant, nec unquam ab ijs illi fuere: quamvis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fue- 30

Curatio
secundū
quendam
eremita-

runt, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neq, præterea negaverim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quod plurimū id constet experimentis. Caterum, ut nihil quod ad curationem ictuum virulentorum facere possit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non verebor prodere memoria (etsi id sciam ad Medicos non spectare, neq, ab ipsis recipi) quoniam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris iustos sanabat, ipsis absentibus aegris. Cum enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremita significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum illi loco ebibere vellet: quod si id se facturum respondebat, jubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum solo sisset, & cultello totius pedis vestigio lineam circumducebat: deinde jubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hac verba inscribebat: CARO CARUZE, SANLUM REDUCE, REPUTA SANLUM, EMANUEL PARACLETUS: mox terram eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abrasum pulverem fittili quodam parvo aqua pleno excipiebat, ibiq, tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed cerè mi- 40 rum est quod eadem hora iustus sanabatur, quæ nuncius potionem illam sumpserat, ut mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hec est curatio in virulentos ictus, quæ utebatur ille eremita: qui mihi sapius dixit, hoc esse majus secretum, efficaciusq, remedium, quàm habeant q, qui suam originem in divi Pauli familiam falso referunt.

Σφῆκτι, ἢ ἀπὸ μέλισσαι.

VESPÆ, ET APES.

CAP. XLI.

Inter ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digestimus, quod conspiciuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his observetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur adversus utrarumq, ictus prodest illita malva, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muricæ, aut aquæ marinæ fots. 50

Vespari,
& apum
ictus &
remedia.

Signa
ictus apū
& vespa-
rum.

Etsi vesparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem, cum tamen dolores molestissimi inde quandoq, oriantur, non alienum, neq, inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facillè q, dem mulceri possint. Quamobrem jam dictis à Dioscoride remediis ea addenda duximus, quæ privatim scribit Aetius libro 13, sic inquit: Si quis ab apibus, & vespiis illesus permanere velit, cum malva folia cum oleo illit, & eruca, sive bruchus cum oleo illitus affert abunt. Quandoquidem verò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantq, se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaq, qui ab apibus punguntur, dolor ictus apū consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percussu loco reperitur. Eadem etiam hos, quos vespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: verum stimulum vespæ in percussu loco non relinquit. Auxilium autem utriq, ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca: aut malvæ foliis impositum cum posca: 60 aut cimolia cum malva & posca. Naturaliter autem opitulatur veneranda, & vivifica Strombi conchylii imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum vino austero præbeto: hac Aetius. Caterum compertum est, dolorem statim sedari illitis muscu prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melissophyllum, & si symbrum.

Φαλάνγια.

PHALANGIA.

CAP. XLII.

Demorsis à phalangiis locus quidem ipse, quasi ab impactu aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: ubi verò contrariorum occursum refrixit, consequitur corpore